Виявлено суттєву різницю у ступені суспільної небезпечності кожної із форм державної зради. Враховуючи викладене, а також досвід законодавства іноземних держав, запропоновано в окремій статті КК України виділити таку форму державної зради, як надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України, що слід визначити як не особливо тяжкий злочин.

Ключові слова: державна зрада, національна безпека, диференціація кримінальної відповідальності, форми державної зради.

Резюме

Serguevskiy S.K. Дифференциация уголовной ответственности за различные формы государственной измены.

Статья посвящена дифференциации уголовной ответственности за различные формы государственной измены. Проанализированы формы совершения преступления, предусмотренного ст. 111 УК Украины и практика применения уголовной ответственности за их совершение.

Вывявлено суттєвоне розличчє в степені обществонной опасности каждой из форм государственной измены. Учнтывая изложенное, а также опыт законодательства иностранных государств, предложено в отдельной статье УК Украины выделить такую форму государственной измены, как оказание иностранному государству, иностранной организации или их представителям помощи в проведении подрывной деятельности против Украины, что следует определить как не особо тяжкое преступление.

Ключевые слова: государственная измена, национальная безопасность, дифференциация уголовной ответственности, формы государственной измены.

Summary

Sergii Sergiievskiy. Differentiation of criminal liability for various forms of high treason.

The article is devoted to the differentiation of criminal liability for various forms of treason. Using the experience of Ukraine after the occupation of its territories by the Russian Federation in 2014 and legal doctrine, analyzed some forms of crime under Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine.

Such forms of treason are considered as: 1) transition to the side of the enemy in a state of martial law or during an armed conflict; 2) espionage; 3) providing assistance to a foreign state, foreign organization or their representatives in carrying out subversive activities against Ukraine. Emphasis is placed on the fact that the statistics of convictions for treason and the actual number of servicemen, law enforcement officers, judges, and civil servants who have sided with the enemy differ significantly. Difficulties and contradictions in law enforcement are revealed, ways of their elimination are offered.

Based on the study of each of the forms of treason, the responsibility for which is provided by Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine, revealed a significant difference in the degree of public danger of such acts. Analysis of the practice of national courts also shows that for this crime under Art. 69 of the Criminal Code of Ukraine often imposed a milder punishment than provided by law. Taking into account the above, as well as the experience of the legislation of states such as Germany, Switzerland, Sweden, it is proposed to provide in a separate article of the Criminal Code of Ukraine to allocate such a form of treason as providing assistance to a foreign state, foreign organization or their representatives. According to the author, this act should be defined as a not particularly serious crime, which should be punishable by imprisonment for up to ten years. This will avoid the unjustified severity of the criminal law, and in the event of a political decision to reintegrate the occupied territories, apply amnesty to those who will be prosecuted for such a crime after the conviction.

Key words: high treason, national security, differentiation of criminal liability, forms of high treason.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2020.71

УДК 343.985:343.82

С.В. ТКАЧЕНКО

Сергій Валерійович Ткаченко, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0001-6463-4254

ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В МІСЦЯХ ТИМЧАСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Нині перед сучасним кримінальним процесуальним законодавством гостро стоїть завдання з вирішення проблематики проведення слідчих (розшукових) дій. Зокрема, досі не розроблено методичні рекомендації з проведення огляду місця події та інших процесуальних дій на території місць тимчасової ізоляції.

Питання проведення огляду місця події розглядали в своїх працях Н.Г. Ковальова, М.М. Єфімов, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, А.В. Дулов, О.Н. Колесніченко, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, В.Ю. Шепітько, Ю.М. Черноус та ін. Питання огляду має міждисциплінарний характер і досліджується різними галузями права (конституційне, кримінально-процесуальне, цивільного і міжнародного права).

Метою статті є аналіз окремих норм законодавчих актів, відомчих наказів, що унормовують діяльність у сфері слідчих (розшукових) дій та взаємодію між підрозділами Національної поліції із установами Дер-

жавної пенітенціарної служби України для належного проведення такої слідчої (розшукової) дії у місцях тимчасової ізоляції, як огляд місця події.

Відповідно до Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, чіткого положення про дотримання або проведення огляду немає, однак визначено базові права і свободи, котрі передбаченні розділом I Конвенції. Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (ст. 3)¹.

Переходячи до питання, що досліджується, насамперед слід визначитись із тим, яку роль відіграють місця тимчасової ізоляції у чинному законодавстві та чи є на сьогодні актуальна термінологія, для застосування її у кримінально процесуальному законодавстві.

Так, Конституція України у ст. 29 проголошує право на свободу та особисту недоторканність: «Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом»². Тобто законодавець надає місцям тимчасового утримання роль запобігання вчиненню правопорушень та/або їх припиненню.

Відповідно до ч. 2 ст. 233 КПК України під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом³. Цією нормою законодавець визначає місця тимчасової ізоляції, конкретизуючи окремі їх ознаки, не надаючи повного та кінцевого визначення. Зазначає, що вказані місця підпадають за формальними ознаками під визначення терміну «житло», але за своєю суттю такими не є.

Тож місця тимчасової ізоляції умовно можна поділити на дві групи, які мають спільні ознаки, визначені чинним КПК України: установи для попереднього ув'язнення (ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення»⁴), органи і установи виконання покарань (переліком визначеним ст. 11 КВК України⁵). Але слід визнати, що законодавцем єдиного терміна не закріплено.

Переходячи безпосередньо до дослідження проведення слідчих (розшукових) дій в місцях тимчасової ізоляції, слід визначити, що питання з їх проведення регулюється відомчим наказом Міністерства юстиції України від 14 червня 2019 р. № 1769/5 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України», на виконання постанови, письмового доручення слідчого, прокурора або слідчого судді (суду) для здійснення кримінального провадження, медичних експертиз на території СІЗО адміністрація слідчого ізолятора зобов'язана: надати приміщення; доставити у зазначене приміщення ув'язненого або засудженого та забезпечити його охорону; забезпечити допуск у СІЗО осіб, які залучаються для участі в слідчих діях; вручити або ознайомити з необхідними документами ув'язненого або засудженого; забезпечити присутність персоналу СІЗО під час проведення обшуку, виїмки, накладення арешту на майно ув'язненого або засудженого, що зберігається на складі СІЗО або знаходиться в його особистому користуванні⁶.

Під такою слідчою (розшуковою) дією як огляд місця події, розуміють першочергову невідкладну слідчу дію, спрямовану на встановлення, фіксацію і дослідження обстановки місця події, слідів злочину та злочинця й інших фактичних даних, які надають можливості у сукупності з іншими доказами дійти висновку про механізм події та інші обставини розслідуваної події⁷. Порядок проведення огляду регламентується ст. 237 КПК України⁸. З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 223 КПК України слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети⁹.

Поняття слідча (розшукова) дія «огляд місця події» також розуміється не одноставно. Наприклад, своїм рішенням колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального Верховного Суду дещо конкретизувала та відокремила поняття «огляд місця події» та «огляд житла чи іншого володіння особи». Зазначивши, що «огляд місця події» відрізняється від «огляду житла чи іншого володіння особи», а тому проведення огляду місця події не вимагає дотримання вимог ст. ст. 233, 234 та 237 КПК. Відмінність цих слідчих дій впливає, зокрема, з частини третьої ст. 214 КПК¹⁰, відповідно до якої огляд місця події може проводитися до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і вимагає лише негайного внесення відомостей до ЄРДР після його завершення, а для огляду житла чи іншого володіння особи слідчий або прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину згідно зі ст. ст. 233, 234, 237 КПК¹¹, що неможливо до внесення відомостей до ЄРДР¹².

Отже, порядок проведення огляду місця події в місцях ізоляції чітко не регламентовано, що потребує від слідчого належної професійної підготовки та усвідомлення алгоритму своїх дій, використання аудіо/відео записуючих пристроїв, визначення кола учасників слідчої дії і дотримання наявного режиму в

місцях тимчасової ізоляції для пошуку та залучення понятних, залучення інших обов'язкових учасників слідчих (розшукових) дій, у тому числі огляду місця події та допиту очевидців у якості свідків.

Під час проведення слідчих (розшукових) дій у місцях тимчасової ізоляції, з метою дотримання процедури слідчої дії та забезпечення збереження інформації, охоронюваної законом, слідчий у порядку ст. 222 КПК України зобов'язаний відібрати від усіх без винятку учасників такої дії зобов'язання щодо нерозголошення відомостей досудового розслідування (у тому числі персональних даних), які їм стали відомі під час їх проведення, окрім випадків розголошення лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим¹³.

Проводячи слідчу (розшукову) дію, у ході якої передбачено допит свідка, в місцях тимчасової ізоляції при нагальній необхідності слідчий стосовно допитуваної особи зобов'язаний дотримуватися вимог Закону України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р.¹⁴, нормами якого регламентовано правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, який спрямовано на захист основоположних прав та свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Також поширюється на учасників слідчої дії у приміщенні місця тимчасової ізоляції діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів (ст. 1)¹⁵.

Під час залучення до кримінального провадження осіб, до яких застосовуються вимоги Закону України від 1 червня 2010 р. «Про захист персональних даних», у слідчого є можливість застосування норм Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Нормами даного закону передбачено перелік спеціальних прав із захисту та забезпечення безпеки визначеного кола осіб (ст. 2)¹⁶.

Також хочемо приділити увагу питанню допустимості доказів. Адже факт втручання у приватне життя (приватність) людини є порушенням людської гідності, незалежності та цілісності особи. Органам досудового розслідування слід вміти чітко дотримуватися під час здійснення кримінально-процесуальної діяльності балансу між інтересами особи, суспільства та держави, кожне своє процесуальне рішення та дії вони зобов'язані оформлювати належним чином, оскільки порушення кримінально-процесуальної форми тягне за собою втрату не лише доказів, а й може призвести до негативних наслідків у зв'язку із розголошенням відомостей щодо приватного та особистого життя особи.

У національному законодавстві України закріплено таке поняття, як «недопустимі докази». Відповідно до положень норм КПК України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобути завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Крім того, у ст. 88 КПК України наголошено, що «докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомостей щодо характеру або окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого є недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення». Однак докази і відомості, передбачені частиною першою ст. 88 КПК України, «можуть бути визнані допустимими, якщо: 1) сторони погоджуються, щоб ці докази були визнані допустимими; 2) вони подаються для доказування того, що підозрюваний, обвинувачений діяв з певним умислом та мотивом або мав можливість, підготовку, обізнаність, потрібні для вчинення ним відповідного кримінального правопорушення, або не міг помилитися щодо обставин, за яких він вчинив відповідне кримінальне правопорушення; 3) їх подає сам підозрюваний, обвинувачений; 4) підозрюваний, обвинувачений використав подібні докази для дискредитації свідка. Докази щодо певної звички або звичайної ділової практики підозрюваного, обвинуваченого є допустимими для доведення того, що певне кримінальне правопорушення узгоджувалося із цією звичкою підозрюваного, обвинуваченого»¹⁷.

Крім того, ст. 89 КПК України визначено ознаки, за якими докази визнаються недопустимими. «Суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими»¹⁸.

На сьогодні в окремих установах тимчасової ізоляції використовуються системи технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, зокрема система «Custody Records», використання якої (як технічного засобу) передбачено наказом МВС № 1026 від 18.12.2018 р. «Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису»¹⁹, яка у свою чергу передбачає електронну фіксацію дій, що відбулися або відбуваються із затриманими особами в місцях ізоляції. Матеріали, зафіксовані на спеціальних носіях, можна викорис-

тати у якості доказів у кримінальному провадженні. Однак на сьогодні визначеного порядку їх долучення до матеріалів кримінального провадження не передбачено.

У практичній діяльності існує проблематика із визнання допустимим доказом отриманих матеріалів, які зафіксовано на електронних носіях. Слідчий у відповідності до п. 6 ч. 2 ст. 160 КПК України, зобов'язаний звертатися з клопотанням до слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів котрі зберігаються на носіях інформації в місцях тимчасової ізоляції, які містять охоронювану законом таємницю, в котрому зазначити можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, або даний відео аудіо запис буде використано за сукупністю доказів. Вищевказана інформація має надати органу досудового розслідування можливість встановити особу (осіб), які вчинили злочин, та в подальшому використана як доказ (за сукупністю матеріалів) для доведення винуватості у вчиненні кримінального правопорушення. Відповідно до ч. 3 ст. 234 КПК України, слідчий за погодженням прокурора клопотання, мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. У свою чергу, аналізуючи подані інші матеріали, слідчий суддя може не враховувати як доказ додані рапорти працівників, які не є доказами і жодним чином не вказують на наявність достатніх даних про вчинення кримінального правопорушення. При тому, що відповідно до норми, передбаченої п. 6 розділу VIII «Дозвіл на копіювання та видачу відеозаписів надається відповідальній особі виключно за рішенням керівника цього органу, підрозділу поліції. Копіювання та видача відеозапису проводяться відповідальною особою на підставі відповідного письмового доручення керівника органу, підрозділу поліції або особи, яка виконує його обов'язки. У разі копіювання та видачі відеозапису робиться відмітка в Журналі обліку копіювання та видачі відеозаписів зі стаціонарної системи або в Журналі обліку». Тобто отримання необхідної інформації з баз даних між органами поліції не передбачає наявного дозволу суду у вигляді ухвали на проведення тимчасового доступу до речей та документів²⁰.

Таким чином, дослідивши окремі положення у науковій та практичній діяльності, на нашу думку, потребують унормування у проблематиці проведення огляду у місцях тимчасової ізоляції наступні аспекти: збереження інформації та відомостей, що стануть відомі в ході проведення слідчої (розшукової) дії (у тому числі, персональної інформації кожного з учасників), зокрема система із застосуванням системи «Custody Records», та подальша допустимість цих доказів у кримінальному провадженні, що будуть виявлені під час огляду місця події. Також слід зазначити, законодавець не закріпив термін, який би узагальнював та давав максимально наближене визначення до місць тимчасової ізоляції.

25 лютого 2020 р. слідчим суддею Печерського районного суду міста Києва було прийнято ухвалу у кримінальному провадженні за № 42019000000002638 від 23 грудня 2019 р, згідно з якою: «Надати слідчим групи слідчих... та прокурорам групи прокурорів... дозвіл на тимчасовий доступ, з правом вилучити (здійснити їх виїмку) до речей та документів (в оригіналі), які перебувають у володінні Державної установи «Херсонський слідчий ізолятор» (73024, м. Херсон, вул. Перекопська, 10, код ЄДРПОУ 08564707) з можливістю вилучення їх копій, а саме: документи (накази, плани, довідки, рапорти, зведення, та/або інші розпорядчі документи) щодо залучення, використання, тимчасову передислокацію, відрядження осіб з числа особового складу Державної установи «Херсонський слідчий ізолятор», які залучались до проведення спеціальних та режимних заходів у ДУ «Кропивницький слідчий ізолятор» у період із 18.12.2019 р. по 19.12.2019 р.; журнали (витяги) реєстрації вхідної/вихідної кореспонденції, в якому здійснювалась реєстрація вищевказаних листів, у державній установі; документи (накази, розпорядження, тощо), на підставі яких було відряджено особовий склад вказаної установи до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор»; накази про призначення на відповідні посади співробітників, які були відряджені до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор»; посадові, службові/функціональні обов'язки співробітників, які були відряджені до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор»; документи, щодо надання та забезпечення особового складу автотранспортом (зокрема, документи що встановлюють право власності на такий автотранспорт) із наданням відомостей щодо такого транспорту (марка, вид, серія, державний номерний знак, колір та інше), та з відображенням відомостей, хто саме здійснював керування (водій) таким автотранспортом, хто саме відповідав за маршрут пересування та прибуття особового складу до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор»; маршрутні листи/або інші документи, відповідно до яких мав бути визначений маршрут пересування особового складу (автотранспорту) до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор»; документи, які містять відомості щодо забезпечення особового складу технічними та іншими засобами для проведення обшукових заходів на час відрядження до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор», зокрема: хто саме з працівників був забезпечений відповідними засобами, якими саме засобами та інше; документи та відомості, щодо забезпечення особового складу портативними відеореєстраторами на час відрядження до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор», зокрема: хто саме з працівників був забезпечений відповідними портативними відеореєстраторами, якими саме, та чи здійснювалось фактично фіксування подій, що мали місце на території Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор» під час їх відрядження; відеозаписи подій, що мали місце на території Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор»; інші наявні документи щодо організації та проведення заходів на території Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор» у період грудня 2019 – січня 2020 р. та оригіналів, а саме: відеозаписи подій, що мали місце на території Державної установи «Кропивницький слідчий

ізолятор» під час проведення спеціальних та режимних заходів в період із 18.12.2019 р. по 19.12.2019 р., матеріальні носії інформації за допомогою яких та на які здійснювався запис (відеореєстратори, флешки та інше), списки осіб (підпорядкованого особового складу), які були відряджені до Державної установи «Кропивницький слідчий ізолятор», із зазначенням: ПІБ, посада, місце роботи, спеціальне звання, дата, місяць, рік народження, контактний номер телефону (мобільний), особистий номер жетону (у разі наявності такого)»²¹.

18 березня 2015 р. слідчим суддею Дзержинського районного суду м. Харкова було прийнято ухвалу у кримінальному провадженні за № 42014220750000482 від 5 грудня 2014 р., згідно з якою: «Надати адвокату ОСОБА_1 тимчасовий доступ до речей і документів, а саме до відеозаписів камери відеоспостереження, що знаходиться в камері № 5 слідчого ізолятору Управління СБУ в Харківській області по вулиці Мироносицькій, 2 в м. Харкові, в період із 17.09.2014 р. по 17.12.2014 р., із наданням можливості вилучення копій цих відеозаписів»²².

8 червня 2018 р. слідчим суддею Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області прийнято ухвалу у кримінальному провадженні № 12018240010002788 від 25 квітня 2018 р., згідно з якою: «Надати дозвіл старшому слідчому... на тимчасовий доступ до речей, які перебувають у володінні ДУ «Хмельницький слідчий ізолятор» (м. Хмельницький, вул. Камянецька, 39), а саме до відеозапису з відео реєстратора, який працював 25.04.2018 р. в кімнаті прийому громадян, з можливістю вилучення копії такого відеозапису»²³.

18 грудня 2017 р. слідчим суддею Ордонікідзевського районного суду міста Запоріжжя прийнято ухвалу у кримінальному провадженні за № 42016080000000239 від 11 липня 2016 р., згідно з якою: «Надати слідчому... або прокурорам у складі прокурорів... тимчасовий доступ до речей та документів, що знаходяться за місцем розташування ДУ «Запорізький слідчий ізолятор» за адресою: м. Запоріжжя, вул. Перша ливарна, 36, а саме: оригіналів наказів, на підставі яких здійснювались нарахування та виплата заробітної плати, первинних бухгалтерських і касових документів, фінансової звітності та інших документів фінансово-господарської діяльності ДУ «Запорізький слідчий ізолятор» за період часу з 01.01.2014 р. по 31.03.2016 р., з можливістю їх вилучення. Надати слідчому... або прокурорам у складі прокурорів... тимчасовий доступ до комп'ютерної техніки, яка знаходиться у володінні ДУ «Запорізький слідчий ізолятор», за адресою: м. Запоріжжя, вул. Перша ливарна, 36, з можливістю копіювання інформації на магнітні та флеш носії»²⁴.

Отже, враховуючи стрімкий розвиток сучасних технологій і запровадження в ізоляторах тимчасового тримання Національної поліції України системи «Custody Records», яка значно полегшує проведення огляду місця події в місцях тимчасової ізоляції, оскільки ця система дозволяє поруч із традиційними методами збору важливої доказової інформації шляхом огляду місця події в порядку 237 КПК України, долучати до цього ж протоколу відео і фотоматеріали з системи «Custody Records». Проте правовий статус цих матеріалів у законодавстві чітко не визначено, тому слідчі отримують доступ до цих матеріалів через інститут тимчасового доступу до речей і документів (ст. ст. 159–166 КПК України), який передбачає отримання дозволу для їх проведення від слідчого судді, суду. Слідчий, отримавши доступ до речей і документів, складає протокол огляду відповідних речей і документів (в нашому випадку відеозапис з камер спостереження), у якому слід детально описати кожну хвилину відеозапису і в хронологічному порядку відобразити усі події, які відбуваються на екрані. Ці заходи забезпечення кримінального провадження є довготривалими і потребують значних людських і часових ресурсів. Тому потребує негайного вирішення питання закріплення в кримінальному процесі такої категорії, як «електронні докази», що дасть змогу спростити порядок отримання і використання згаданої інформації, яка отримана з електронних носіїв, учасниками кримінального процесу.

¹ Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

² Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=місця+утримання+##w22>

⁴ Кримінально-виконавчий Кодекс України від 11.07.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

⁵ Кримінально-виконавчий Кодекс України від 11.07.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

⁶ Наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 р. № 1769/5 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

⁷ Участь спеціаліста в огляді місця події: практ. посіб. / кол. авторів; за заг. ред. О.Г. Рувіна, Б.Б. Теплицького, С.С. Чернявського. Харків: Фоліо, 2018. С. 7.

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=місця+утримання+##w22>

⁹ Наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 р. № 1769/5 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

¹⁰ Закон України від 30.06.1993 р. «Про попереднє ув'язнення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=3352-12#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

¹¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=місця+утримання+#w22>

¹² Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального Верховного Суду від 12 лютого 2019 р., справа № 159/451/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224144>

¹³ Наказ Міністерства юстиції України від 14.06.2019 р. № 1769/5 «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України» веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-19#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

¹⁴ Закон України від 01.06.2010 «Про захист персональних даних» веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

¹⁵ Закон України від 01.06.2010 «Про захист персональних даних» веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

¹⁶ Закон України від 23.12.1993 «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

¹⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=місця+утримання+#w22>

¹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=місця+утримання+#w22>

¹⁹ Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального Верховного Суду від 12 лютого 2019 р., справа № 159/451/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224144>

²⁰ Наказ МВС № 1026 від 18.12.2018 р. «Про затвердження Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text> (дата звернення: 05.09.2020).

²¹ Ухвала суду у справі № 686/9232/18 від 08.06.2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75713991> (дата звернення: 05.09.2020).

²² Ухвала суду у справі № 335/15067/17 від 18.12.2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71158958> (дата звернення: 05.09.2020).

²³ Ухвала суду у справі № 686/9232/18 від 08.06.2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75713991> (дата звернення: 05.09.2020).

²⁴ Ухвала суду у справі № 335/15067/17 від 18.12.2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71158958> (дата звернення: 05.09.2020).

Резюме

Ткаченко С.В. Проведення огляду місця події в місцях тимчасової ізоляції.

У статті досліджено норми, що стосуються діяльності місць тимчасової ізоляції, котрі за спільними ознаками можна назвати «місця тимчасової ізоляції», визначено їхні основні ознаки та встановлено відсутність узагальненого терміна, що відповідал би визначеним критеріям. Також досліджено зміст поняття і сутності поняття огляду місця події, а саме: вивірено низку дефініцій нормативно-правових актів із проведення слідчої (розшукової) дії огляд місця події та встановлено розбіжності понять «огляд місця події» та «огляд житла». Разом із тим виявлено ряд труднощів, які виникають в ході проведення слідчих (розшукових) дій на території місць тимчасової ізоляції, серед яких можна виокремити: проблематику безпеки усіх учасників огляду місця події; дотримання збереження слідчої та конфіденційної інформації усіма учасниками огляду; належності доказів, вилучених під час проведення огляду місця події в місцях тимчасової ізоляції. Встановлено багатогалузеву проблематику проведення огляду місця події та необхідність унормування єдиного порядку проведення даної слідчої (розшукової) дії на території «місць тимчасової ізоляції» із вирішенням вищезазначених проблем.

Ключові слова: процесуальні дії та рішення, огляд місця події, місце тимчасової ізоляції.

Резюме

Ткаченко С.В. Проведение осмотра места события в местах временной изоляции.

В статье исследованы нормы, касающиеся деятельности мест временной изоляции, которые за общими признаками можно назвать «места временной изоляции», определены их основные признаки и установлено отсутствие обобщенного термина, который отвечал бы определенным критериям. Также исследовано содержание понятия и сущность понятия осмотр места события, а именно: выверен ряд дефиниций нормативно-правовых актов по проведению следственных (сыскных) действий осмотра места события и установлено расхождение понятий «осмотр места события» и «осмотр жилья». Вместе с тем выявлен ряд трудностей, возникающих в ходе проведения следственных (сыскных) действий на территории мест временной изоляции, среди которых можно выделить: проблематику безопасности всех участников осмотра места события; соблюдение сохранения следственной и конфиденциальной информации всеми участниками осмотра; принадлежность доказательств, изъятых во время проведения осмотра места события в местах временной изоляции. Установлена многоотраслевая проблематика проведения осмотра места события и необходимость нормирования единого порядка проведения данного следственного (сысканого) действия на территории «мест временной изоляции» с решением вышеупомянутых проблем.

Ключевые слова: процессуальные действия и решения, осмотр места события, место временной изоляции.

Summary

Serhii Tkachenko. Conducting an inspection of the scene in places of detention.

The article examines the issue of conducting a pre-trial investigation of the scene in places of temporary isolation, which on common similar grounds can be called as a “place of detention.” The main features of temporary isolation sites have been identified and it has been established that there is currently no generalized term that would meet the defined criteria. The article also explores the content of the concept of “site survey”, namely, provides some definitions contained in the regulations of Ukraine and scientific sources. There

are a number of differences between the concepts of «site inspection» and «housing inspection». There are some gaps, which in the course of investigative (search) actions on the territory of places of temporary isolation can lead to violation of the rights and freedoms of individual participants in criminal proceedings, among which are: security issues of all participants in the scene; compliance with the preservation of investigative and confidential information by all participants in the review; belonging to the evidence seized during the inspection of the scene in places of temporary isolation. The multidisciplinary issues of conducting an inspection of the scene and the need to standardize a single procedure for conducting this investigative (search) action on the territory of «places of temporary isolation» with the solution of the above problems.

The article emphasizes that certain provisions in scientific and practical activities, in our opinion, need to be standardized in the issue of inspection in places of temporary isolation the following aspects: preservation of information and information that will become known during the investigative (investigative) action (including, personal information of each of the participants), in particular the system using the system “Custody Records”, and the further admissibility of this evidence in criminal proceedings, which will be found during the inspection of the scene. Also, it should be noted that the legislator did not establish a term that would generalize and give the most approximate definition of places of detention.

Key words: procedural actions and decisions, inspection of the scene, place of imprisonment.

DOI: 10.36695/2219-5521.4.2020.72

УДК 004.056.5:378.1 (045)

І.О. ХАРИТОНЕНКО

*Ігор Олександрович Харитоненко, аспірант
Київського університету права НАН України**

ORCID: 0000-0002-1772-2312

ФЕНОМЕН КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНІЙ КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Постановка проблеми. Питання формування системи забезпечення кібернетичної та інформаційної безпеки України є надзвичайно актуальним, адже інформаційні технології потенційно можуть бути використані як з метою забезпечення міжнародної стабільності й безпеки, так і з метою протилежною, спрямованою на примноження нових викликів. Масштаб загроз інформаційному простору не обмежується кордонами однієї держави, оскільки сучасні глобальні комп'ютерні мережі охоплюють переважно більшість країн світу, що додатково сприяє різкому підвищенню кримінального комп'ютерного професіоналізму та високої мобільності злочинців. Тому своєчасним є дослідження та аналіз системи швидкозмінних високотехнологічних кібернетичних загроз, тактики взаємодії у сфері інформаційної безпеки, яка впливає на формування сталого розвитку суспільства, на функціонування механізмів протидії інформаційним загрозам з урахуванням сучасних реалій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню феномена кіберзлочинності присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі кримінального права, кримінології, криміналістики, психології тощо. Зокрема, ця проблематика розглядалась у працях Д.С. Азарова, О.А. Баранова, П.Д. Біленчука, В.В. Василевича, А.А. Васильєва, В.О. Глушкова, В.О. Голубєва, Р.А. Калюжного, М.В. Карчевського, М.М. Коваленка, М.Й. Коржанського, М.О. Кравцової, В.В. Крилова, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, А.А. Музики, В.О. Навроцького, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, М.І. Хавронюка та інших. Однак, не зважаючи на наявність значного масиву напрацювань із означеного напрямку, слід зауважити, що подальшого дослідження та висвітлення потребують питання щодо розробки науково обґрунтованої системи заходів запобігання кіберзлочинності на основі її сучасної кримінологічної характеристики. Важливими є дослідження з вивчення особи кіберзлочинця, вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері охорони державної таємниці та службової інформації, міжнародної взаємодії у сфері забезпечення інформаційної безпеки, покращання змісту вищої освіти фахівців з інформаційної безпеки держави.

Формулювання мети статті. З огляду на викладене, метою цієї статті є дослідження феномена кіберзлочинності крізь призму показників, що її характеризують, зокрема рівень, динаміку, структуру, а також визначення соціальної обумовленості та основних тенденцій з урахуванням різнобічних чинників, які впливають на зміну кількісних та якісних показників.

Виклад основного матеріалу. Поняття «кіберзлочинність» часто вживається поряд із поняттями «комп'ютерна злочинність», «злочинність у сфері високих (інформаційних) технологій», «високотехнологічна злочинність». Серед вищезазначених термінів поняття «кіберзлочинність» є найширшим та охоплює найбільше коло злочинних посягань у віртуальному середовищі, також його використання регулює міжнародне законодавство¹.

У 2017 р. було прийнято Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Цей закон визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і грома-